

yayımlanan tek sayıdır. Heidelberg Üniver-sitesi'nde 2009 yılında başlatılan Exzel-lencluster Projesi ile *Turgologischer An-zeiger*'nın bütün sayıları (1-26) veri taba-nı halinde kullanıma açılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nejat Göyünç, "Turkologischer Anzeiger [Türko-loji ile ilgili yayımlar dergisi], yayınlayan: Andres Tietze, Viyana, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes (WZKM), 67. cilt (1975), 339-448, *Sahifeler Arasında*", *TKA*, XV/1-2 (1976), s. 343, 344, 345-346; a.m.f., "Turkologischer An-zeiger (TA2) [Türkoji ile ilgili yayımlar dergisi], yayınlayan: Andres Tietze, Viyana, Wiener Ze-itschrift für die Kunde des Morgenlandes (WZKM), 68. cilt (1976), 297-485. *Sahifeler Arasında*", *GDAAD*, sy. 6-7 (1978), s. 310-311.

GISELA PROCHAZKA EISL

TURNACIBAŞI

Yeniçeri Ocağı'nın
yüksek rütbeli zâbitlerinden.

Turnacıların varlığı "haseki" adı altında Yıldırım Bayezid dönemine kadar giderse de bu adla anılmaları Fâtih Sultan Meh-med devrinden itibaren başlamıştır. Riva-yete göre Fâtih Sultan Mehmed av esna-sında bir tepenin arkasından havalanan turnaları görmüş, bunları avlamak için şa-hin ve doğan aranırken 68. ortaya ait ta-zının koşup bir turnayı yakalaması çok ho-şuna gitmiş, bu ortamın hasekisinin yev-miyesine 1 akçe zam yaparak turnacıbaşı unvanıyla odasını diğer hasekilerin üzeri-ne çıkarmıştır.

Devşirme kanunu gereğince kapıkulu askerleri gibi Osmanlı tebaası hristiyan ailelerin çocukları olan turnacıların mev-cudu 1623'te 280, 1665'te 468 idi. Tima-ra çıkan turnacılara XVI. yüzyılın ikinci ya-rısında yıllık geliri 10.000 akçeyi bulan dir-lilik tevcih edilirdi. Âmirleri olan turnacıba-şı (serturnâi) ocak içinde rütbe bakımından hasekibaşının üstünde, saksoncubaşının altındaydı. XVIII. yüzyıla kadar terfiler ocak kaidesine göre yapılırken zaman içinde

buna uyulmadığı da olmuştur. Yevmiyesi XVI. yüzyılda 23, XVII. yüzyılda 27 akçe idi. Ayrıca kendisinin günlük dokuz çift fo-dula ile bir koyun, ortasının ise on beş çift fodula tahsisatı vardı. Ayda 2 akçe "mu-karrer"i mevcuttu. Kethüdâsına üç, iki bö-lükbaşısına dört çift fodula çıkardı. Diğer yüksek rütbeli yeniçeri subayları gibi İstan-bul'da turnacıbaşıya bağlı kulluk (karakol) yoktu. Terfi edince ocak içinde sakson-cubaşı olur, dış hizmete ise XVI. yüzyılda 30.000 akçe zeâmetle çıkardı. Genellikle Anadolu eyaletinin Ankara, Kütahya, Ka-resi ve Muğla sancaklarına tayin edilirdi, fakat XVIII. yüzyılda beylerbeyi olarak da tayin edilmiştir (*Subhî Tarihi*, s. 231). Pro-tokolde samur ve vaşak kaplı kadife üst elbisesiyle sarı çizme giyer; atına zincir, enselik, gümüş üzengi ve topuz koyardı. Bir rivayete göre ocak divanının üyesi sa-yılan turnacıbaşı yeni tayin edilen yeniçeri ağasına teamül gereği bir üzengi hediye ederdi. Diğer ocak ağaları gibi bunun da yazlık ve kışlık üst elbisesi, çuha kumaş tahsisatı vardı.

Yeniçeri Ocağı'nın ocak ağaları denilen altı büyük ağasının en küçük rütbelisi olan turnacıbaşının (D'Ohsson, VII, 315) sem-bolik görevi padişahla birlikte süreklilik avla-rına katılmak, avı takip eden köpeklerle balıkçılı ve diğer kuşları yakalayan tazılara bakmaktır. Turnacılar hükümdarın seyret-mesi için besledikleri turnalarla keklük ve balıkçılları da beraberlerinde götürürler-di. Turnacıbaşının asıl görevi kumandanı olduğu ortamın düzenini sağlamak, dev-şirme işlerinin Yeniçeri Ocağı'na bırakıl-masından sonra devşirme memuru sıfa-tıyla Rumeli'de ve Anadolu'da asker ada-yı toplamaktır. Ortasının yönetiminde tur-nacıbaşıya turnacılar kethüdâsı ile iki bö-lük başı yardımcı olurdu. Yaya kapıkulu askerleriyle çıktığı seferlerde savaş dışın-daki başlıca görevi maiyetine verilen ye-niçerilerle birlikte kale muhafızlığı ve nö-betçiliği yapmaktır. Bazan donanmada da görevlendirilir, bu sırada maiyetine yeni-

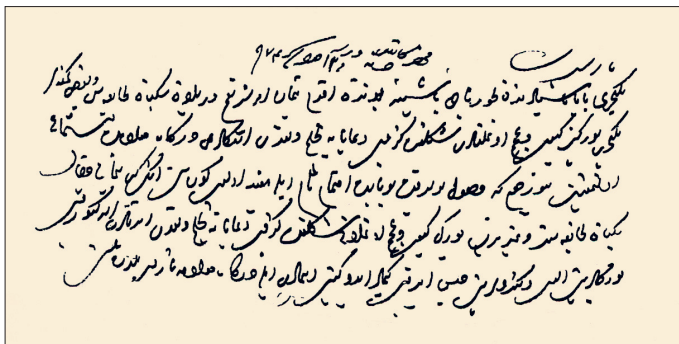
çerilerden başka cebeci, topçu, arabacı gi-bi askerî zümrelerden neferler verilirdi. Se-fer zamanında gönüllü yeniçeriler turna-cılarla beraber giderdi. Turnacıbaşı padi-şahın katıldığı seferlerde hep yanında bu-lunur ve Dîvân-ı Hümâyûn'a iştirak eder-di. Bazan sefere gitmeyip merkezde ka-lan turnacıbaşının merkezdeki diğer bir görevi İstanbul ağası ile birlikte yangın söndürme faaliyetlerini denetlemek ve şe-hirde dolaşmaktır. Şehir muhafızlığı da ya-pın turnacılarından biri bu işle görevlendi-rilebilirdi. Nitekim XIX. yüzyılda turnacı-lardan biri İzmir'in, bir diğeri Üsküdar'ın muhafazası için tayin edilmişti (*Taylesani-zâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi*, s. 194; Şânîzâde Mehmed Ataulah Efendi, II, 1193). Taşraya gerekli durumlarda teftiş için mübaşir sıfatıyla gönderilebilirdi (BA, MD, nr. 7, s. 247). XVII. yüzyılın başların-dan itibaren göstermelik de olsa tazı bes-leme görevleri devam eden turnacıların turna besleme ve padişahla birlikte ava gitme geleneğine son verilmiş, turnacı-başılık Yeniçeri Ocağı'nda yüksek rütbe-li mansıb olarak varlığını sürdürmüştür. 1826'da Eşkinci Ocağı'nın kurulmasıyla turnacıbaşıya 3750 akçe maaş bağlanma-sı kararlaştırılmış ve maiyetine yedi orta verilmişse de bu çok kısa sürmüş, aynı yı-lın haziranında turnacıbaşılık ve turnacı ortası Yeniçeri Ocağı ile birlikte kaldırıl-mıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

3 Numaralı Mühimme Defteri (haz. Nezihi Ay-kut v.dğr.), Ankara 1993, s. 224, hk. 497; nr. 7, s. 24, hk. 76; s. 26, hk. 79; Selânikî, *Târih* (İpsir-li), s. 376, 412, 717; *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Târihi* (haz. Ziya Yılmaz), Anka-ra 2003, tür.yer.; *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi* (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1994, s. 42, 44; *Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 42, 86, 208, 265; Naîmâ, *Târih* (haz. Mehmet İpsirli), Anka-ra 2007, tür.yer.; *Defterdar San Mehmed Paşa, Zübde-i Vekâyât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Anka-ra 1995, s. 290, 499, 603, 769, 806; *Subhî Târihi: Sami ve Şakir Tarihleriyle Birlikte* (haz. Me-sut Aydın), İstanbul 2007, s. 231, 495, 524, 538; *Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Ta-rihi: İstanbul'un Uzun Dört Yılı* (haz. Feridun M. Emecen), İstanbul 2003, s. 191, 194, 224, 268; Şem'dânîzâde, *Mürî't-tevârîh* (Aktepe), II-A, s. 68, 226; II-B, s. 64, 111; III, 30; Şânîzâde Mehmed Ataulah Efendi, *Târih* (haz. Ziya Yılmaz), İstan-bul 2008, I, 269, 318, 331, 452, 467; II, 946, 1193; Sahaflar Şeyhizâde Esad Efendi, *Târih* (haz. Ziya Yılmaz), İstanbul 2000, s. 288, 338, 580, 584; D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 315; Uzunçarşı-lı, *Kapıkulu Ocakları*, tür.yer.; *Mebde-i Kânûn-ı Yeniçeri*, tür.yer.; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Ka-nunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1991-94, III, 136, 139, 140, 141; VII, 247; VIII, 139.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

II. Selim'in
turnacıbaşıya
bir hükmü
(BA, MD, nr. 7,
s. 26, hk. 79)